

ANWB EXTRA

Cuba

De 15 hoogtepunten in een oogopslag

Welkom

¡Bienvenidos!	6
Ter oriëntatie	8
Kennismaking, Cuba in cijfers	10
Geschiedenis, heden, toekomst	14
Overnachten	16
Eten en drinken	18
Praktische informatie	20

Onderweg op Cuba

La Habana (Havana)	32
Oude stad 32, Centro Habana 39, Vedado / Miramar 43	
West-Cuba	52
Las Terrazas 52, Pinar del Río 52, Viñales 58 Cayo Levisa 58, María La Gorda 62, Península de Guanahacabibes 62, Matanzas 62, Varadero 64 Ciénaga de Zapata 67, Cayo Largo 67	
Midden-Cuba	68
Cienfuegos 68, Sierra Escambray 73, Santa Clara 73 Remedios 74, Cayo Santa María 75, Trinidad 76 Sancti Spíritus 83, Cayo Coco 83, Cayo Guillermo 88 Camagüey 88, Playa Santa Lucía 93	
Oost-Cuba	94
Holguín 94, Guardalavaca 96, Bayamo 96 Sierra Maestra 101, Parque Desembarco del Granma 101 Santiago de Cuba 101, Baracoa 107	

De 15 hoogtepunten

1 Het hart van de oude stad – Plaza de Armas en Plaza de la Catedral	33
De oude stad van Havana ademt de sfeer van vervlogen tijden.	
2 Heiligdom van de geschiedenis – Museo de la Revolución	40
Blader door de geschiedenis als in een roman.	
3 Dodenstad van de prominenten – Cementerio Colón	46
Een wereld vol waardevolle engelen en lijdende madonna's.	

4	Kunstenaarsdorp met veel wandelmogelijkheden – Las Terrazas	54
	Op deze woeste en romantische locatie groeien niet alleen planten, maar ontstaan ook creatieve ideeën.	
5	Olifantsruggen in het wonderland – Valle de Viñales	59
	Als slapende olifanten liggen machtige rotsen in het dal.	
6	Parels zoeken in Cienfuegos – van het centrum naar Punta Gorda	69
	Ontdek de Frans aandoende en stijlvolste stad van Cuba.	
7	Paleizen van de suikerbaronnen – de Plaza Mayor van Trinidad	78
	Aan het mooiste plein van Cuba lijkt de tijd stil te staan.	
8	In het dal van de suikermolens – Valle de los Ingenios	80
	De suikerhausse liet een historisch cultuurlandschap na.	
9	Bergwouden, grotten en watervallen – Topes de Collantes	84
	Een netwerk van wandelpaden door afwisselende bossen.	
10	Weg van de hotels – flora en fauna van Cayo Coco	86
	In het binnenland vindt u een gevarieerde natuur.	
11	Een doolhof van straten – de oude stad van Camagüey	89
	Het lijkt alsof de asymmetrie een uitbundig straatfeest viert in de grootste oude stad van Cuba.	
12	Sporen van de oerbewoners – van Chorro de Maíta naar Banes	97
	Bij Guardalavaca is een begraafplaats van de Taíno's ontdekt.	
13	Rum voor de oren – muziekmetropool Santiago de Cuba	102
	Caribische ritmes beheersen Santiago de Cuba.	
14	Santiago's vrijetijdsoase – Parque Baconao	108
	Een combinatie van recreatieve voorzieningen als stranden, historische bezienswaardigheden, musea en een dinopark.	
15	De 'Galapagos' van de Cariben – P.N. Alejandro de Humboldt	112
	In het verre oosten van het eiland ligt het unieke Parque Nacional Alejandro de Humboldt verscholen.	

Toeristische woordenlijst	114
Culinaire woordenlijst	116
Register	118
Fotoverantwoording	121
Colofon	126
Paklijst	127
Extra-routes	128

- Deze symbolen in de tekst verwijzen naar een plattegrond
 Dit symbool in de tekst verwijst naar een van de 15 hoogtepunten
 Dit symbool in de tekst verwijst naar een Waar voor je geld!-tip

¡Bienvenidos! – Welkom

Het opvallendst aan de Cubanen is hun gastvrijheid. Met veel creativiteit doorstaan ze het zware leven van alledag, pendelen ze tussen tegenstrijdige werelden, weerstaan ze emotionele wisselbaden. En glijden ze zo vaak mogelijk weg in een roes van gezelligheid, muziek en dans. Doe mee en geniet van de cocktail van joie de vivre!

Ter oriëntatie

Fascinerend Caribisch gebied

Elk jaar komen meer dan 2,8 miljoen bezoekers naar het grootste eiland van het Caribisch gebied, dat de nationale dichter Nicolás Guillén in zijn gedicht *Un largo lagarto verde* liefdevol als een 'lange, groene hagedis' omschreef. Het vers beschrijft niet alleen de reptielachtige vorm van zijn vaderland, maar prijst ook de natuurlijke schoonheid en culturele diversiteit. Het Caribische eiland heeft niet alleen droomstranden te bieden, maar ook koraalriffen, bergen met dichte wouden, indiaanse begraafplaatsen, prachtige koloniale steden en kleurrijke festivals.

Door de langwerpige vorm van het eiland word de reisroute aanzienlijk beïnvloed door de luchthaven van aankomst en vertrek. Wie zich op de westelijke helft van het land wil richten, kan

het beste op Havana of Varadero vliegen. Voor een verkenning van het wildere oosten is Holguín aan te bevelen. Vanuit zowel het westen als oosten zijn uitstapjes naar Midden-Cuba te maken.

De staart van de hagedis – het westen

Voor de meeste bezoekers aan Cuba begint de reis in **Havana** (► E/F 2). De grootste en mooiste metropool van het Caribisch gebied laat toeristen een reis door de tijd maken en streelt de zintuigen met een levendig straatleven, een overvloed aan historische gebouwen in verschillende architectonische stijlen en een bruisende muzieksceen. Voor ontspanning zorgen Havana's eigen stranden, de **Playas del Este** (► F 2). Nog mooier is de kuststrook van **Varadero**

Echt Caribisch: het droomstrand van Varadero

(► H 2). Vanuit de belangrijkste badplaats van Cuba bieden vele reisagenten dagtochten in de omgeving en meerdaagse excursies rond het eiland.

Diep in het westen vormt de Cordillera de Guaniguanico (tot 600 m) de bergachtige ruggengraat van het landbouwgebied eromheen. Hier glinsteren ecotoeristische pareltjes als het **Viñalesdal** (► C 3), dat met zijn bizarre rotskegels aan een surrealistisch sprookjeslandschap doet denken. Een goed voorbeeld van een juiste balans tussen milieubescherming en ontwikkeling van de gemeenschap is **Las Terrazas** (► D 3) met zijn glooiende, dichtbeboste heuvels – een paradijselijke omgeving, en niet alleen voor vogelaars.

De buik van het reptiel – Midden-Cuba

Wie in het spoor van de revolutie reist, heeft de Che-Guevarastad **Santa Clara** (► K 4) helemaal boven aan zijn lijst staan. Zeer stijlvol presenteert zich **Cienfuegos** (► J 4) met de langste laan van Cuba, omzoomd door prachtige neoklassieke gebouwen in Franse stijl. In **Camagüey** (► O 6) gaan in de grootste oude stad van Cuba vele getuigen van het koloniale tijdperk verscholen. De straatjes van UNESCO-Werelderfgoed en ‘openluchtmuseum’ **Trinidad** (► K 5) ademen nog steeds de sfeer van de suikerperiode, toen suikerbaronnen hun rijkdom in schitterende paleizen ten toon spreidden. Ook het nabijgelegen dal van de suikermolens doet de tijd van de slavenhouders herleven.

Voor de poorten van Trinidad verheft zich de **Sierra del Escambray** (► K 4), de op een na hoogste bergketen van Cuba (tot 1156 m). Hier lonkt het kuuroord Topes de Collantes met talrijke wandelingen door nevelwouden naar waterfallen. Iets afgelegener ligt het prachtige bergmeer **Lago Hanabanilla** (► K 4), dat u het beste vanuit Cienfuegos en Santa

Clara kunt bereiken. Strandliefhebbers moeten zeker naar de eilanden voor de noordkust, want volgens velen zijn de stranden van **Cayo Coco** en **Cayo Guillermo** (► M/N 3/4) de mooiste van heel Cuba. Verder kunt u hier de onderwereld verkennen rond het op een na grootste koraalrif ter wereld.

De kop van de hagedis – Oost-Cuba

Nergens gaan de historische sporen verder terug dan in het oosten van Cuba. Hier ligt een belangrijk overblijfsel uit de precolumbiaanse periode: **Chorro de Maíta** (► R 6), de grootste indiaanse begraafplaats in het Caribisch gebied. In **Banes** (► S 6) stelt het Museo Indocubano precolumbiaanse kunstvoorwerpen tentoon. Beide plaatsen zijn goed te bereiken vanaf de baaienrijke stranden rond **Guardalavaca** (► R 6).

In geen enkele andere stad is muziek en dans zo nadrukkelijk aanwezig als in **Santiago de Cuba** (► R/S 8). De culturele metropool van het oosten geldt als bakermat van de son (muziekstijl) en de Afro-Cubaanse cultuur met zijn extatische rumba-trommelritmes. Bovendien begon hier de revolutie. Voor de poorten van de ‘geheime hoofdstad’ van Cuba lonkt het **Parque Baconao** (► S 8/9) met ecologische en culturele attracties. Aan de horizon verheffen zich de bergtoppen van de **Sierra Maestra** (► P-R 8), waar Castro’s rebellen zich in de dichte bossen verscholen. De hoogste bergketen van Cuba bereikt hoogten van bijna 2000 m en nodigt uit tot wandelingen in de sporen van de guerrilla’s. In het verre oosten, bereikbaar langs een adembenemende pas, ligt **Baracoa** (► U 8), de oudste stad van Cuba. Nergens op het eiland is het zo groen en ongerept als hier. Een van de mooiste excursies in dit gebied voert naar het bergachtige **Parque Nacional Alejandro de Humboldt** (► T/U 7), de ‘Galapagos van de Cariben’.

Kennismaking, Cuba in cijfers

Cuba is anders

Een personage van schrijver Miguel Barret vatte het kort en bondig samen: 'Dit land is altijd weer een verrassing. Er gebeuren heel bijzondere dingen'. De vaak zeer intensieve ervaringen tijdens een Cubareis lijken dit te bevestigen. Het Caribische eiland laat vrijwel niemand onberoerd. Met name de ontmoetingen met de mensen maken Cuba bijzonder en onvergetelijk. De etnische diversiteit heeft een uniek kleurrijk mozaïek opgeleverd. Spaanse veroveraars, Afrikaanse slaven, Franse en Noord-Amerikaanse planters, Chinese contractwerkers. 'We zijn allemaal met de boot gekomen', zo beantwoordde de schrijver Alejo Carpentier de vraag over de herkomst van de Cubanen. Net als de bevolking kent ook het dagelijkse leven veel contrasten – het is zo ondoorzichtig en gevarieerd dat het zeker de moeite waard is om nog eens in het Spaanse leerboek te duiken en achter de schijnbare werkelijkheid van de glossy vakantiebrochures te kijken. De inspanning wordt rijkelijk beloond: de Cubaanse levensvreugde en hartelijkheid werken voor iedereen aanstekelijk.

Vivir a lo cubano

Cubanen zijn er meesters in om ondanks alle tegenslagen van het leven te genieten. Het liefste met elkaar: al snel wordt een tafel op straat gezet om de nationale passie domino te spelen. Overal maken mensen een praatje in de schommelstoel en velen kijken 's avonds naar een *telenovela* (soap). Cubanen benadrukken hun extraverte temperament vaak met duidelijke gezichtsuitdrukkingen en gebaren. Ze spreken zeer snel en overdrijven mateloos. 'Luidruchtig en

praatziek zijn de Cubanen altijd al geweest', schreef Alejo Carpentier.

Om in het dagelijkse leven vol schaarste niet ten onder te gaan, hebben de Cubanen zeer creatieve strategieën ontwikkeld. Daartoe behoort een veelzijdig wisselsysteem dat nauw met de zwarte markt is verbonden. Met enorme organisatorische vaardigheden worden daar

Kennismaking, Cuba in cijfers

zaken verhandeld die eigenlijk helemaal niet bestaan. Op het platteland verbouwen mensen in kleine tuinen groenten, in de grote stad beplanten coöperaties open ruimten. Overal worden varkens gemest – bij gebrek aan een tuin ook in de badkamer – en zelfs uitgelaten. Steeds meer mensen wagen de sprong naar zelfstandigheid (legaal of illegaal), verkopen groenten, fruit, snacks, kunstnijverheid en huishoudelijke artikelen op straat, verbouwen oldtimers tot taxi's, serveren maaltijden in de woonkamer of verhuren kamers aan toeris-

ten. Rivaliteit is daarbij een uitzondering – veel belangrijker is de solidariteit. De jacht op buitenlandse valuta heeft ook een ander soort ondernemers voortgebracht – de *jineteros*. Ze zitten vol trucs om argeloze toeristen geld uit de zakken te kloppen.

Herontdekking van de traagheid

Wie op alles moet wachten, maakt geduld tot een schone zaak. Geen wonder dat punctualiteit niet tot de sterkste punten van de Cubanen behoort. Maar hiervoor is improvisatietalent in

Autolegenden uit de jaren vijftig rijden langs het Capitolio in Havana

Kennismaking, Cuba in cijfers

de plaats gekomen. Er wordt wel eens gezegd dat Cuba de beste monteurs ter wereld heeft. Vrijwel alles met twee of meer wielen krijgen ze weer aan het rijden, maar op straat viert de traagheid hoogtij. In welk land rijden zo veel lada's, moskwitsjs en Amerikaanse oldtimers, waarvan zelfs de gammelste exemplaren nog een en al charme uitstralen? Zijn er ergens anders nog snelwegen met een rijstrook voor ossenkarren en Chinese fietsen? Waar nog meer ter wereld kruisen onbewaakte spoorwegen de hoofdwegen en rijden er nog museumwaardige locomotieven rond?

Muziek – salsa, son en nieuwe ritmes

Muziek en dans zijn voor de meeste Cubanen als een levenselixer. In een mum van tijd kan een geweldig feest met grote hoeveelheden rum worden georganiseerd, waar de dagelijkse problemen al snel naar de achtergrond verdwijnen. In deze sfeer konden zich muziekstijlen als rumba, mambo, chachacha, salsa, latin jazz en son ontwikkelen, voordat ze aan hun zegetocht langs de danstempels over de hele wereld begonnen. De etnoloog Fernando Ortiz karakteriseerde het Cubaanse muziekparadijs als een

'liefdesverhaal tussen Afrikaanse trommels en Spaanse gitaren' en als 'klinkende rum die je met de oren drinkt'. De son-nummers van de Buena Vista Social Club werden door miljoenen liefhebbers enthousiast ontvangen. En de muziekscene is nog steeds in beweging: de jongere generatie laat zich tegenwoordig in extase brengen door reggaeton, een Caribische vorm van de rap.

Afrikaanse goden in katholieke klederdracht

Onlosmakelijk zijn geluid en muziek ook met de religie van de Cubanen verbonden. Tijdens rituele dansen op het eiland worden de goden door trommelritmes bezworen, zodat ze in het lichaam van een in trance geraakte uitverkorene varen. Vervolgens openen flinke handen een fles rum om een beetje vuurwater in een hoek te schudden. Hiermee worden de goden tevreden gesteld, want tenslotte hebben ook zij menselijke eigenschappen en behoeften. Vlak bij een poeltje staat een kleine figuur met lang zwart haar en een rode mantel: de katholieke heilige Bárbara. Haar rechterhand steunt op een zwaard, want in haar tweede manifestatie is ze Changó, de Afrikaanse god van de oorlog.

Feiten en cijfers

Ligging en oppervlakte: Cuba ligt nabij de Kreeftskeerkring en omvat zo'n 110.861 km². Daarmee is het bijna drie keer zo groot als Nederland. Het grootste eiland van de Antillen is 1250 km lang, maar slechts 35-150 km breed.

Staat en bestuur: het grondgebied van de Socialistische Republiek Cuba is onderverdeeld in vijftien provincies en de speciale administratieve regio Isla de la Juventud. De enige toegestane partij is de Communistische Partij van Cuba (PCC). Sinds het referendum over de Grondwet in 1976 kiest de bevolking de afgevaardigden op gemeentelijk, provinciaal en federaal niveau. De heersende elites van het staatsraad en de ministerraad hebben de hoogste besluitvormende macht.

Bevolking: Cuba telt ongeveer 11,3 miljoen inwoners, van wie er 2,5 miljoen in de hoofdstad Havana wonen. De bevolkingsgroei is aan het afnemen.

Tijdzone: op Cuba is zes uur vroeger dan in Nederland en België.

In de *santería*-religie versmelten twee geloofssystemen met elkaar: het katholicisme en het Yorubageloof uit de culturele traditie van het huidige Nigeria. Nadat Afrikaanse slaven verboden was hun religie te beoefenen, waren ze hun heren te slim af en aanbaden ze met behulp van katholieke heiligenbeelden hun Afrikaanse goden (*orishas*). Nog altijd vormen de ceremonies een onmisbare steun in het dagelijkse leven; veel Cubanen laten een beschermheilige over hun huis waken en dragen parelkettingen in de kleuren van hun god. Bij moeilijke beslissingen zoeken de gelovigen een priester (*babalawo*) op die met heilige voorwerpen, zoals schelpen, advies aan de goden vraagt. Andere gevallen vragen om een reinigingsceremonie met offers. Vaak gaat het hierbij om een geslachte kip.

De revolutie – resultaten en problemen

Nationale onafhankelijkheid, alfabetisering, gratis onderwijs, cultuur en gezondheidszorg, een hoge levensverwachting en een lage kindersterfte, naast een gelijke behandeling van etnische groepen en geslachten – daarop zijn bijna alle Cubanen trots. Maar het in Latijns-Amerika unieke sociale systeem wordt sinds 1990 door een economische crisis bedreigd. Hoewel enkele buitenlandse inkomstenbronnen, waaronder het toerisme, redelijk goed functioneren, kwijnt de onproductieve binnenlandse economie weg met lage lonen. Lange rijen bij distributiecentra, restaurants en het openbaar vervoer tonen de tekortkomingen van het verzorgingssysteem door de staat.

In deze verdeelde economie vormt een goede opleiding geen garantie voor een hoge levensstandaard. Wel de toegang tot buitenlandse valuta, door een baan in een van de groeisectoren of in het particuliere kleinbedrijf, over-

gemaakt geld van familieleden in balingschap of zwarte markthandel. En bovenal weegt de in de jaren negentig van de vorige eeuw nog verscherpte economische blokkade van de VS zwaar. Tot nog toe werden de groeiende ongelijkheden nog opgevangen door een sterke socialistische staat. Maar de huidige subsidies kunnen niet op hetzelfde niveau worden gehandhaafd, zodat hervormingen niet kunnen uitblijven. Desondanks kent Cuba geen dakloosheid of kinderarbeid, en nauwelijks bedelaars en roofovervallen.

Belangrijke exportproducten – suiker, tabak en meer

Vanwege de lage prijzen op de wereldmarkt is suiker allang niet meer het belangrijkste exportproduct. Populair zijn afgeleide producten als rum: het merk Havana Club wordt tot de geliefdste dranken ter wereld gerekend. Nog beroemder zijn de Cubaanse sigaren. Zelfs Amerikaanse presidenten lieten zich illegaal op deze rookwaar trakteren. In het oosten van Cuba wordt met Canadese en Chinese technologie de op een na grootste nikkelreserve ter wereld ontgonnen. Op het gebied van high-techonderzoek (farmaceutische producten en biotechnologie) behoort het eiland zelfs tot de wereldtop. Veel artsen zijn werkzaam in ontwikkelingslanden. Venezuela zorgde voor een olietransfusie, die het Cubaanse verkeer weer op gang heeft gebracht. Het toerisme heeft zich ondertussen tot een bron van buitenlandse valuta en een 'banenmachine' ontwikkeld. Groeiende milieuproblemen, toenemende loonstijgingen in andere sectoren, prostitutie, kleine criminaliteit en een zwarte markt doen echter afbreuk aan de stralende balans. Daarbij dreigt een moreel verval, want steeds meer jonge mensen kopiëren de op consumptie gerichte levensstijl van de toeristen.

Geschiedenis, heden, toekomst

Ontdekking, verovering, kolonisatie

In 1492 ging Christoffel Columbus voor de eerste keer bij Cuba voor anker. Al in 1511 volgden de Spaanse veroveraars die rond 1515 de eerste zeven steden stichtten en de inheemse bevolking uitbuitten. De Spaanse dominicanenpater Bartolomé de las Casas (1484-1566) probeerde de indianen te redden en stelde voor sterkere arbeiders uit Afrika te importeren. Daarmee legde hij ongewild de eerste steen voor de gruwelijke trans-Atlantische slavenhandel. Afrikaanse slaven verrichtten op enorme plantages dwangarbeid en verschaften de aristocratische elite een enorme rijkdom. Britse handelsliberalisering (1762) en Franse planters (vanaf 1789) veroorzaakten een suikerhause. Met de nieuwe techniek van de industriële revolutie, de stoommachine, groeide Cuba tot halverwege de 19e eeuw uit tot grootste suikerproducent ter wereld.

Onafhankelijkheidsoorlogen en nekoloniale overheersing

Gesterkt door deze economische macht eisten de plantage-eigenaren meer politieke rechten en nationale zelfbeschikking. Van 1868 tot 1878 woedde de eerste onafhankelijkheidsoorlog, die door Spanje werd gewonnen. Maar in 1895 kwamen de Cubanen alweer in opstand. Ze hadden hun tegenstander al vrijwel verslagen, toen de VS in 1898 intervenieerden, de macht overnam en de Cubanen hun langverwachte onafhankelijkheid ontzegde. De nekoloniale wereldmacht dicteerde voortaan de bilaterale handel, eigende zich vrijwel alle economische sectoren toe en bezette de marinebasis Guantánamo. De Cubaanse

presidentsverkiezingen stonden onder controle van de VS en brachten tot in de jaren vijftig van de 20e eeuw corrupte politici en dictators voort.

Van generaal Batista tot de revolutie

Toen generaal Batista in 1952 vlak voor de verkiezingen een coup pleegde en de grondwet opschortte, stortte de democratische façade eindelijk in. Omdat hij een investeringsvriendelijk klimaat schiep, werd zijn staatsgreep door de VS getolereerd. Havana veranderde in de jaren vijftig in een amusementsmetropool waar maffiabazen het voor het zeggen hadden. Advocaat Fidel Castro probeerde het regime op 26 juli 1953 met een aanval op de Moncadakazerne in Santiago de Cuba omver te werpen. Maar de poging mislukte en Castro ging voor bijna twee jaar naar de gevangenis. Vanuit zijn Mexicaanse ballingschap deed hij eind 1956 een tweede poging tot een staatsgreep. Met 81 medestrijders ging hij aan boord van het kleine jacht *Granma*, maar slechts twaalf van hen, onder wie Fidel en Raúl Castro en Che Guevara, bereikten de beschermde bergketen Sierra Maestra. Vandaar lukte het hen brede lagen van de bevolking voor zich te winnen en het leger van Batista terug te dringen. Op 1 januari 1959 werd de overwinning uitgeroepen.

Opbouw van het socialisme

De guerrillerastrijders stelden een voorlopige burgerregering in, waarna de bij het volk uiterst populaire Fidel Castro steeds meer hoge politieke ambten op zich nam. Prijsverlagingen en sociale programma's verbeterden het leven van de armen. In 1961 volgde de tot op he-

den enige succesvolle alfabetisering in Latijns-Amerika. Amerikaanse bedrijven werden genationaliseerd en particulier grondbezit werd tot 65 ha beperkt. Cubanen in ballingschap en de CIA ondernamen contrarevolutionaire acties, zoals de Varkensbaai-invasie in 1961. Een jaar later legden de VS een economische blokkade op die tot op de dag van vandaag bestaat. De Sovjet-Unie onder Chroesjtsjov gaf Cuba vervolgens economische en militaire steun. Toen in oktober 1962 middellangeafstandsrametten van sovjetmakelij op Cuba werden ontdekt, stond de wereld op de rand van een atoomoorlog. Vanaf de jaren zeventig profiteerde Cuba van de handel met het Oostblok.

Economische hervormingen en de weg naar de 21e eeuw

De ineenstorting van de Europese socialistische staten trof het eiland zwaar. Aan het begin van de jaren negentig begon de zwaarste economische crisis sinds 1959. Elektriciteit en levensmiddelen gingen op rantsoen en duizenden inwoners vluchtten naar Florida. In

dezelfde periode scherpten de VS hun embargo nog eens aan. Door economische hervormingen, zoals de legalisering van de dollar en de toelating van privébedrijfjes, boerenmarkten en landbouwcoöperaties, kon de crisis worden verzacht, maar ontstond ook sociale ongelijkheid. De handelsbetrekkingen met Canada, Latijns-Amerika, Europa en China werden halverwege de jaren negentig geïntensiveerd. Belangrijkste bondgenoot is Venezuela, vooral sinds het Alba-verdrag van 2004 waarmee de landen afspraken elkaar op economisch en sociaal gebied te steunen. In 2008 droeg Fidel Castro de macht over aan zijn jongere broer. Raúl Castro verdeelde braakliggende gebieden, verhoogde de inkooprijks van enkele landbouwproducten en zette massa-ontslagen van overheidspersoneel in gang, dat in de private sector werk moest gaan zoeken. In 2013 volgde de vrijheid om te reizen, in 2014 de vrije import van en handel in nieuwe auto's. In de nabije toekomst zullen de dubbele munteerheid worden afgeschaft en meer investeringen uit het buitenland worden toegelaten.

Het Castillo del Morro in Santiago de Cuba beschermd in de 17e eeuw tegen aanvallen van piraten

Overnachten

Populair vakantie-eiland

Sinds het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw is de Cubaanse regering actief bezig om het toerisme te stimuleren. Met behulp van buitenlands kapitaal zijn vooral in Havana en in de badplaatsen talrijke comfortabele hotels voor vakantiegangers neergezet. Bovendien worden er sinds 1993 in het hele land duizenden kamers in particuliere pensions aangeboden – alleen in veel strandcentra zijn deze nog verboden. Hierdoor zijn individuele rondreizen met de bus of huurauto steeds populairder geworden.

Hotels

Van systeembouw in sovjetstijl tot prachtige koloniale huizen: Cuba biedt hotels voor elke smaak en elk budget. De waardering loopt uiteen van een tot vijf sterren, maar valt in vergelijking met de internationale standaard vaak een ster te hoog uit. In hotels uit de laagste categorie mogen alleen Cubanen overnachten. Middenklassehotels met twee tot drie sterren (vaak van de keten Islazul) laten zowel Cubaanse als buitenlandse gasten toe en vragen CUC 25-75 voor een tweepersoonskamer. Een paar uitzonderingen daargelaten bieden ze maar matig comfort en een niet al te beste service (vooral bij het eten). Vanaf vier sterren hebt u meer comfort en faciliteiten (behalve restaurants en

bars ook bijvoorbeeld zwembaden, discotheken, winkels, reisbureaus en autoverhuur). Het prijsniveau is hier duidelijk hoger (CUC 75-250 voor een tweepersoonskamer, vaak all-inclusive). De hotelketens uit de hoogste categorie heten Gaviota, Gran Caribe en Cubanacan, en zijn voornamelijk geconcentreerd in de badplaatsen. Habaguanex verhuurt schitterende koloniale paleizen in de oude stad van Havana.

Een eenpersoonskamer kost meestal drie kwart van de prijs die voor een tweepersoonskamer moet worden betaald. In het hoogseizoen (half december tot eind maart, Pasen en half juli tot eind augustus) liggen de kamerprijzen gemiddeld een kwart hoger dan in het laagseizoen. U moet dan zeker reserveren.

Casas particulares €

Casas particulares, particuliere pensions, bieden de beste prijs-kwaliteitverhouding. Een tweepersoonskamer kost met CUC 20-40 minder dan een middenklassehotel en is bovendien vaak comfortabeler. Jammer genoeg krijgen alleenreizenden nauwelijks korting op de prijs, want de verhuurders betalen belasting per kamer en niet per gast. De accommodatie in Havana en Varadero drukt het meest op het budget, terwijl de grote concurrentie in andere toeristencentra als Baracoa, Trinidad en Viñales voor bijzonder interessante aanbiedingen zorgt. Alle legale pensions zijn aan de buitenkant van een blauw-witte sticker voorzien. Gasten moeten hun paspoort kunnen overleggen en worden geregistreerd.

Particuliere pensions bieden een interessant kijkje in het dagelijks leven

Laat **waardevolle voorwerpen** niet in uw hotelkamer slingeren, maar neem ze met u mee of berg ze op in het kluisje. Particuliere pensions staan in dit opzicht als veiliger te boek.

van een Cubaanse familie. De meeste verhuurders zijn bijzonder vriendelijk, serveren heerlijke maaltijden (ontbijt CUC 3-5, diner CUC 6-12) en kunnen hun gasten veel interessante tips geven. De kwaliteit van de *casas* varieert van eenvoudig tot luxueus (oude koloniale villa's), de grootte van een tot zeven kamers (maar meestal zijn het er twee of drie). Over het algemeen zijn de kamers schoon en voorzien van een een- en een tweepersoonsbed (maar soms alleen het laatste), airconditioning, ventilator en een eigen badkamer (zelden een gemeenschappelijke badkamer). Vaak behoren ook een televisie en een koelkast tot de faciliteiten. Soms kunt u gebruikmaken van een keukentje, een radio, een terras, een eigen zitruimte of een garage en is er een kluisje in de kamer aangebracht.

Campismos

Bij *campismos* gaat het niet om plaatsen voor tenten of caravans, maar om groepen bungalows. Deze zijn vaak prachtig gelegen in de natuur en alleen met een huurauto te bereiken. Van de meer dan tachtig *campismos* behoort slechts een handjevol tot de internationale categorie (www.cubamarviajes.cu). Ook sommige nationale *campismos* laten toeristen toe, maar u moet zich hier met minder comfort tevreden stellen (koud of helemaal geen water, uitval van elektriciteit, geen beddengoed). Een bed in een nationale *campismo* kost CUC 5, voor een internationale *campismo* betaalt u CUC 10-20 per persoon.

Reserveringen

De meeste hotels kunt u via Europese reisorganisaties veel goedkoper reserveren dan ter plaatse. Vooral voor de badplaatsen bieden ze in hun brochures voordelige all-inclusivepakketten aan. Wie op Cuba wil gaan rondreizen, kan bij de reisorganisaties ook terecht voor

Laat u in geen geval door een **runner** naar een pension brengen, ook niet wanneer hij uw huurauto hardnekkig achterna fietst om u zo tot stoppen te bewegen. Deze zogeheten *jinetero* ontvangt een bemiddelingstarief van de verhuurder, die dit bedrag bij de huurprijs optelt. Als u op zoek bent naar een bepaald pension, dan zal de *jinetero* beweren dat het gesloten is of het aanbod doen u naar uw gewenste accommodatie te begeleiden. Uiteindelijk brengt hij u dan toch naar een verhuurder van wie hij commissie krijgt.

goedkope hotelvouchers, desgewenst in combinatie met een huurauto (flexi fly & drive).

Sommige *casas particulares* kunt u al vanuit Europa per e-mail reserveren. Op Cuba zelf is het aan te bevelen om het particuliere onderkomen voor de volgende reisetape minstens een dag van tevoren te reserveren, bijvoorbeeld met de telefoon van de accommodatie waar u op dat moment verblijft. Veel verhuurders maken deel uit van een landelijk netwerk en verwijzen u graag naar een ander adres van de organisatie. Een onuitputtelijke bron van informatie op het gebied van particuliere onderkomens is internet. Kijk bijvoorbeeld eens op www.cubacasas.net of www.cuba.junky.com. De bungalows van de internationale *campismos* zijn te boeken via het Cubamar-kantoor in Havana (Calle 3ra No. 652, tussen 12 en Malecón, Vedado, tel. 07 833 25 23, www.cubamar.viajes.cu). Voor de nationale *campismos* kunt u bij de Campismo-Popular-kantoren in alle provinciehoofdsteden reserveren.

Eten en drinken

Caribische gerechten

Hoe kort de meeste Cubaanse menukaarten ook mogen zijn, de klassiekers *pollo asado* / *pollo frito* (gebakken kip), *lomo* (varkensvlees) en *lechón asado* (gegrild speenvarken) staan er bijna altijd wel op. Rundvlees en zeevruchten zijn vaak alleen in toeristencentra te vinden. De bekendste gerechten zijn hier *ropa vieja* (stukjes rundvlees), *picadillo* (gehakt), *filete de pargo* (zeebaarsfilet), *camarones* (garnalen) en *langosta* (langoest). Ook vegetarische schotels worden lang niet overal geserveerd en pasta's en pizza's smaken alleen goed in de wat duurdere restaurants.

Scherpe kruiden worden zelden gebruikt in de Cubaanse keuken; ui en knoflook zijn populairder. Het gevarieerdst is de Oost-Cubaanse keuken rondom Baracoa, waar de gerechten ook vaak met kokos op smaak worden gebracht. Bekende bijgerechten zijn rijst, bonen en knolgewassen. Zonder *arroz con grí* (rijst met bonen) of *moros y cristianos* (rijst met zwarte bonensoep) is geen enkele Cubaanse maaltijd compleet. Yuca (maniok), *plátanos* (bakbananen), *boníatos* (zoete aardappelen) en *tostones* (gefrituurde plakjes banaan) zijn ook vaak op tafel te vinden.

Uit de nagerechten blijkt de rijkdom aan suiker op het eiland: het populairst zijn *flan* (caramelpudding), *arroz con leche* (rijstpudding), ijs en marmelade met kaas. In Baracoa serveert men de heerlijke specialiteit *cucurucho*, een mengsel van suiker, kokosrasp, honing, amandelen en vruchten.

Dranken

Cuba distilleert niet alleen uitstekende rum, maar brouwt ook verrassend goed

bier (Cristal en Bucanero). Al op de middag vloeit het gerstenat rijkelijk, en waar water en frisdrank vaak opraken, zijn bier en rum altijd voorradig. In goede hotels en restaurants worden vaak wel een paar importwijnen aangeboden.

Wat betreft niet-alcoholische dranken zijn de frisdranken van de firma Ciego Montero bijzonder populair, vooral het colamerk TuKola. Andere verfrissende drankjes zijn *batido* (milkshake) en *guarapo* (sap van suikerriet). Ook lekker is de zoete *café criollo*, die vergelijkbaar is met een sterke espresso. Theeliefhebbers kunnen het beste een voorraadje van thuis meenemen.

Cultcocktails

Schrijver Ernest Hemingway was al lyrisch over de Cubaanse cocktails. Zijn eerste favoriete drankje, de daiquiri, werd bedacht door Noord-Amerikaanse ingenieurs in de plaats Daiquirí bij Santiago de Cuba. Rum, suiker, ijsblokjes en limoensap vormen hierin een onweerstaanbare mix. Hemingways tweede passie, de mojito, zou geïntroduceerd zijn door Afrikaanse slaven die muntblaadjes met sterkedrank vermengden. Zo ontstond uiteindelijk een drankje van rum, mineraalwater, suiker, limoensap, ijsblokjes en munt. Maar de onbetwiste nummer één op alle feesten ter wereld is de *cuba libre*, een combinatie van rum, cola en ijsblokjes. Vermoedelijk gaat de naam terug op Amerikaanse soldaten die tijdens de tweede Cubaanse onafhankelijkheidsoorlog hun eigen favoriete drankje met rum vermengden.

Uit eten gaan

De Cubaanse staatsrestaurants staan niet goed aangeschreven. Vaak is de

Populair bij zowel Cubanen als toeristen: bar-restaurant La Bodeguita del Medio in Havana

sfeer er beslist niet onaardig, dankzij bijvoorbeeld een koloniale inrichting of livemuziek, maar worden matige en te dure gerechten geserveerd. In deze gids worden daarom vooral de positieve uitzonderingen genoemd. Een gerecht in een deviezenrestaurant kost CUC 3-15. Duurdere en betere etablissementen, soms zelfs met haute cuisine, vindt u vooral in Havana en Varadero. De buffetrestaurants van de betere all-inclusiehotels bieden meestal een ruime keuze aan goede internationale gerechten.

Het goedkoopst zijn evenwel de peso-restaurants, waar u vaak minder dan CUC 1 voor een gerecht betaalt. Maar ook de eenvoudige eetcultuur heeft zijn prijs: lange wachtrijen, een zeer matige kwaliteit en een geringe keus. De Cu-

baanse eer wordt gered door particuliere restaurants (*paladares*), die sinds de economische hervormingen van 2011 als paddenstoelen uit de grond schieten. Voor CUC 5-15 krijgt u hier omvangrijke en lekkere maaltijden voorgezet. Sommige serveren zelfs Aziatische, Italiaanse, Spaanse, Franse of Mexicaanse gerechten.

Voor tussendoor

Bij stalletjes op straat kunt u allerlei lekkernijen proberen, zoals spotgoedkope pizza's of *döner a lo cubano* (met varkensvlees gevulde broodjes). Er zijn ook een paar fastfoodketens; de beste zijn Dinos Pizza en Pan.com. Wie zelf kookt, kan op boerenmarkten goedkoop vlees, groenten en fruit kopen.

Praktische informatie

Reizen naar Cuba

Met het vliegtuig

De meeste vluchten landen in het westen van Cuba (Havana of Varadero), sommige in het oostelijke Holguín. De belangrijkste luchtvaartmaatschappijen die op Cuba vliegen, zijn KLM (www.klm.com), ArkeFly (www.arkefly.nl), Iberia (www.iberia.com), Air France (www.airfrance.nl), Air Canada (www.aircanada.com) en Air Europa (www.aireuropa.com). Op alle Cubaanse luchthavens vindt u toeristen-, wissel- en autoverhuurkantoren. In Varadero en Holguín staan bussen klaar om mensen die een pakketreis hebben geboekt naar hun vakantieverblijf te brengen.

Met de boot

Op Cuba kunt u bij meerdere jachthavens voor anker gaan, maar houd er rekening mee dat u op grond van het Amerikaanse embargo daarna zes maanden lang geen Amerikaanse havens meer mag aandoen. Informatie vindt u op www.nauticamarlin.com en www.noonsite.com/Countries/Cuba.

Douane

Reizigers uit Nederland en België moeten in het bezit zijn van een paspoort dat nog minimaal zes maanden geldig is én een toeristenkaart (*tarjeta de turista*). De laatste koopt u voor € 25 bij uw reisorganisatie of de Cubaanse ambassade. De toeristenkaart is geldig voor een verblijf van maximaal dertig dagen en kan op Cuba voor CUC 25 nog eens met dertig dagen worden verlengd. Bij vertrek via een van de luchthavens van Cuba moet u CUC 25 luchthavenbelasting betalen.

In- en uitvoerbepalingen

De volgende artikelen mogen belastingvrij worden ingevoerd: 3 flessen alcoholische drank, tot 10 kg geneesmiddelen, 200 sigaretten of 50 sigaren of 250 g tabak, contant geld tot een waarde van \$ 5000, technische apparaten en fietsen (de laatste twee onder voorwaarde dat u ze ook weer uitvoert). Geschenken ter waarde van maximaal CUC 50 mag u eveneens belastingvrij invoeren, voor geschenken tussen de CUC 50 en CUC 250 betaalt u 100 % en tussen de CUC 250 en CUC 1000 200 % belasting.

Uitgevoerd mogen worden: maximaal 1 l sterkedrank, 500 g koffie, 200 sigaretten of 250 g tabak of tot 20 afzonderlijke sigaren resp. 50 sigaren in een verzegelde kist met hologram. Nadere informatie vindt u op www.aduana.co.cu.

Reizen op Cuba

Met de huurauto

Wie in korte tijd veel wil zien, kan niet zonder een huurauto (minimumleeftijd chauffeur: 21 jaar), want enkele mooie regio's – vooral natuurparken – zijn met het openbaar vervoer nauwelijks te bereiken. Bij veel goede hotels kunt u een auto huren, maar de mobiele vrijheid heeft een prijs. De betere, minder pechgevoelige modellen kosten inclusief verzekering gemiddeld CUC 60-70 per dag (vanaf een week huur worden lagere tarieven gerekend). Autotypes en prijzen kunt u vergelijken op de websites van de bedrijven Havanautos (www.havanautos.com), Transtur / Cubacar (www.transtur.cu) en Via Rent a Car (www.gaviota-grupo.com/en/autos). U bent het goedkoopst uit als u de auto zo vroeg mogelijk via een Nederlandse

of Belgische reisorganisatie boek, het liefst in een pakket waarbij de vlucht is inbegrepen (fly & drive). Een liter benzine kostte ten tijde van het schrijven van deze gids circa CUC 1,30.

De **kwaliteit van de wegen** op Cuba is sterk wisselend en wordt van west naar oost minder. Het pronkstuk, de meerbaanse snelweg, loopt van Pinar del Río in het westen naar Sancti Spíritus in het hart van Cuba. De Carretera Central doorkruist het hele land en is in het westen van redelijke kwaliteit. Maar hoe verder u naar het oosten rijdt, des te meer gaten het wegdek vertoont. Andere redelijke wegen zijn de Vía Blanca tussen Havana en Varadero, de Circuito Norte tussen Havana en Morón, de Circuito Sur langs de zuidkust tussen Colón en Sancti Spíritus en de verbindingswegen tussen de noordelijke Cayos.

Onlangs het weinige verkeer is **autorijden** op Cuba allesbehalve eenvoudig. De bewegwijzering is zeer gebrekkig (bij

sommige boekwinkels en kantoren van Infotur wordt de gedetailleerde *Guía de Carreteras* verkocht!), wegmarteringen ontbreken en er zijn veel onbewaakte spoorwegovergangen. Bovendien hebben veel voertuigen geen knipperlichten, achteruitkijkspiegel en verlichting (ga in ieder geval na zonsondergang niet meer de weg op). In de steden neemt de stress nog verder toe: slingerende fietsers, spelende kinderen, ontbrekende straatnaamborden en niet als zodanig aangegeven eenrichtingstraten vergen het uiterste van de automobilist.

De **maximumsnelheid** op Cuba bedraagt 50 km/uur binnen de bebouwde kom, 80 km/uur erbuiten en 100 km / uur op de snelweg. In geval van een ongeluk hebt u voor de verzekering een kopie van het proces-verbaal (*denuncia*) nodig. Laat geen waardevolle spullen in de auto achter en zet het voertuig 's nachts op een bewaakte parkeerplaats (CUC 2).

Wat kost het? (in CUC)

2 pk in een particulier pension	20-40
2 pk in een middenklassehotel	25-75
2 pk in een vier- of vijfsterrenhotel	75-300
Ontbijt	3-5
Lunch / diner in een deviezenrestaurant	3-15
Lunch / diner in een pesorestaurant	1-2
Snack op straat	0,20-1
Water en frisdrank	vanaf 0,50
Bier (0,3 l)	0,75-2,50
Cocktail	2-3
Toegang museum / concert etc.	1-10
Dagexcursie reisbureau / particuliere taxi	20-50
Paardrijden	5 per uur
Duiken	30-45
Internet	4,50 per uur
Taxirit in de stad	1 per km
Fietsuur per dag	8-15
Scooteruur per dag	20-25
Autohuur per dag	60-70
Bus (Viazul)	7 per 100 km

Gezond of niet, de Cubaanse sigaren zijn uniek: een fabriek in Havana

Met de bus

Toeristen verplaatsen zich op Cuba met de moderne en relatief stipte bussen van maatschappij *Viazul*. De prijzen zijn redelijk (ca. CUC 7 per 100 km), maar helaas doet *Viazul* alleen de provinciehoofdsteden en toeristencentra aan (kijk voor prijzen en routes op www.viazul.com, voor u interessante informatie kunt u het beste printen en meenemen). Omdat er maar weinig bussen rijden, doet u er verstandig aan minstens een uur voor vertrek op het busstation te zijn. Laat u in het hoogseizoen al een dag voor de reis op een wachtlijst zetten.

22

Binnen de provincies rijden gamelle regionale bussen en omgebouwde vrachtwagens. Ook toeristen kunnen hiervoor met de *peso Cubano* (CUP) betalen, maar de verbindingen zijn langzaam, oncomfortabel en onbetrouwbaar. In Havana, Viñales, Varadero, Guardalavaca, Baracoa, op Cayo Coco en rond de Varkensbaai rijden *hop-on-hop-off*-bussen, waarmee u de omgeving voor ongeveer CUC 5 per dag kunt verkennen.

Met de trein

Een reis met de verouderde en zeer onbetrouwbare treinen van Cuba is beslist

niet aan te bevelen, tenzij u over veel tijd en een avontuurlijke instelling beschikt. Kijk in dat geval eens op www.cuba-individual.com, die allerlei nuttige informatie biedt.

Met het vliegtuig

Vliegtuigmaatschappijen Cubana (www.cubana.cu) en Aerocaribbean (www.cubajet.com) vliegen dagelijks of een paar keer per week tussen de grotere steden van het land. Op het gebied van vliegveiligheid genieten ze helaas niet de beste reputatie. De vlucht tussen Havana en Santiago kost CUC 148 (tijdig reserveren en inchecken).

Met de taxi

Voor de busstations staan vaak rijen particuliere en staatstaxi's te wachten, waaronder mooie oldtimers. De zogenaamde *colectivos* vertrekken pas als ze volledig bezet zijn. Wie goed onderhandelt en de prijs met andere toeristen deelt, betaalt ongeveer net zo veel als voor een busreis met Viazul. Een Cuba-taxi van de staat is aanzienlijk duurder.

In de steden rijden verschillende taxi's. Fietstaxi's zijn het goedkoopst: voor een ritje betaalt u CUC 1-3. De toeristentaxi's staan vaak voor hotels of op pleinen en kosten circa CUC 1 per kilometer. Wat goedkoper zijn de gele, eivormige *coco-taxi's*, die in Havana, Varadero, Trinidad en Santiago de Cuba rijden.

Feestdagen

1 januari: Nieuwjaar, Dag van de Overwinning van de Revolutie

1 mei: Dag van de Arbeid

26/27 juli: herdenking van de bestorming van de Moncadakazerne (1953)

10 oktober: herdenking van het begin van de onafhankelijkheidsoorlogen (1868)

25 december: Kerstmis

Feesten en festivals

Festival Internacional de la Trova: half maart, Santiago de Cuba, zie blz. 107.

Paasprocessies: Goede Week in maart / april, Trinidad en Camagüey, zie blz. 82 en 93.

Feria Internacional Cubadisco: half mei, Havana, zie blz. 51.

Boleros de Oro: half tot eind juni, Santiago de Cuba, zie blz. 107.

Fiesta del Fuego: begin juli, Santiago de Cuba, zie blz. 107.

Carnaval: eind juli, Santiago de Cuba, zie blz. 107.

Fiesta Iberoamericana: eind oktober, Holguín, zie blz. 95.

Festival Internacional del Nuevo Cine Latinoamericano: begin december, Havana, zie blz. 51.

Festival de Jazz Plaza: half december, Havana, zie blz. 51.

Parrandas: 21-24 december, Remedios, zie blz. 75.

Geld

Op Cuba zijn twee munteenheden in omloop: de lokaal interessante, maar in het buitenland waardeloze *peso convertible* (CUC) en de nationale munt *peso Cubano* (CUP). Bij wisselkantoren (*casas de cambio*, afgekort *cadeca*) kunt u beide wisselen. Met uitzondering van primaire voedingsmiddelen, nationale telefoongesprekken, enkele culturele instellingen, eenvoudige pesorestaurants en stadsbussen moeten toeristen echter alles in CUC betalen.

Euro's kunnen kosteloos voor CUC's worden gewisseld, maar voor het wisselen van Amerikaanse dollars betaalt u een commissie van 10%. Banken (neem uw paspoort mee!) hanteren vaak een betere koers dan de wisselkantoren van de hotels. In Varadero, Guardalavaca, Santa Lucía en op Cayo Largo en Cayo Coco kunt u met euro's betalen.

Praktische informatie

In de toeristencentra accepteren enkele hotels en restaurants – maar particuliere verhuurders niet – een Visa- of Mastercard, als de kaart maar niet is uitgegeven door een Amerikaanse bank. In de meeste provinciehoofdsteden zijn wel een paar geldautomaten te vinden, maar hier kunt u alleen met een Visacard terecht (en dus niet met uw bankpas!). Travellercheques kunnen niet meer worden ingewisseld.

Wisselkoersen (juni 2014)

CUC 1 = CUP 22

€ 1 = CUC 1,36

CUC 1 = € 0,73

Voor de actuele koers kijkt u op www.oanda.com/currency/converter.

Gezondheid

De gezondheidszorg op Cuba ligt ver boven het Latijns-Amerikaanse niveau. Omdat veel ziekten zijn uitgebannen, zijn vaccinaties voor Cuba niet verplicht. Het Landelijk Coördinatiecentrum Reizigersadviesering (LCR) beveelt echter inenting tegen hepatitis A, dtp en zonodig buiktyfus aan.

Iedere toerist moet over een **buitenlandse ziektekostenverzekering** beschikken. Zorg voor dekking op Cuba en een polisblad in het Engels of Spaans. Dit is ook zinvol omdat **hotelartsen** zieke toeristen naar speciale klinieken verwijzen (www.servimedcuba.com). Deze hebben een goede reputatie, maar verlangen betaling in harde valuta.

Let op: de tropische hitte op Cuba beschermt u niet per definitie tegen verkoudheid, want de airconditioning in restaurants en Viazulbussen staat vaak op de hoogste stand (zorg dat u kleding met lange mouwen voor het grijpen hebt). Omdat in **apotheken** veel geneesmiddelen niet te krijgen zijn, is het handig om een EHBO-kit in uw bagage mee te nemen.

Informatie

Op Cuba

In toeristische gebieden kunt u terecht bij de kantoren van Infotur (www.infotur.cu). Andere informatiebronnen zijn Cubatur (www.cubatur.cu) en Havana-tur (www.havanatur.cu).

In Nederland en België

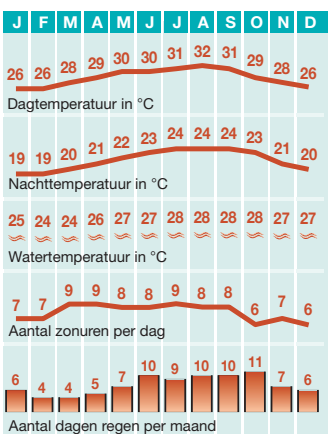
Cubaans verkeersbureau: www.nunaar.cuba.nl of [.be](http://www.nunaar.cuba.nl)

Kinderen

De dagelijkse gratis liter melk tot het zevende levensjaar, de talrijke kinderfeestjes en het fantasierijk geïmproviseerde speelgoed geven al aan hoe groot de Cubaanse liefde voor kinderen is. Ook de kleintjes uit het buitenland mogen op veel tolerantie en aandacht rekenen.

In Havana kunnen kinderen plezier beleven aan fort en een recreatiepark. Ook de krokodillenboerderij van Guamá, de Cuevas de Bellamar, het Aldea Taína en het Parque Baconao zijn leuk om te bezoeken. In de grotere steden worden elke zondagochtend voorstellingen ge-

Het klimaat in Havana

De mooiste stranden

Playas del Este: het stadsstrand van Havana met veel Cubaanse badgasten.

Cayo Levisa: dit eilandje is met een veerboot bereikbaar en trekt maar weinig bezoekers. Prachtige zandstranden waarlangs palmbomen staan.

Varadero: het langste strand van Cuba (20 km) en het beste aanbod aan all-inclusivehotels, restaurants en watersportfaciliteiten.

Cayo Largo: dit eilandje voor de zuidkust is alleen met een binnenlandse vlucht bereikbaar. U vindt er het witste en fijnste zand, en bovendien het enige naturistenstrand van Cuba.

Playa Ancón: het beste strand van de zuidkust ligt aan de rand van de koloniale stad Trinidad met het op een na hoogste gebergte op de achtergrond.

Cayo Santa María: klein mangrove-eiland met 11 km zandstrand.

Cayo Coco / Cayo Guillermo: grote groepen flamingo's, een natuurpark en het op een na grootste koraalrif ter wereld.

Guardalavaca: met kliffen omzoomde zandbaaien langs de kust.

geven in poppentheaters (*teatros guiñoles*). Ook paardrijden en een boottochtje (zie blz. 26 en 27) vinden kinderen vaak leuk. En op de vlakke stranden van de noordkust kunnen de kleintjes naar hartelust ravotten.

All-inclusiveresorts bieden meestal wel kinderopvang aan. Bij hotels, binnenlandse vluchten en musea krijgen kinderen onder de twaalf jaar korting.

Complicerende factoren zijn de hoge temperaturen en de soms lange wachtrijen. Luiers, spenen en melkpoeder zijn op Cuba moeilijk te krijgen en zouden daarom net als een kinderzitje voor in de auto tot uw bagage moeten behoren.

Klimaat en reistijd

Op Cuba schijnt de zon het hele jaar door. In de zomermaanden wordt het soms meer dan 30°C. Koude winterlucht uit Noord-Amerika kan het kwik echter een paar dagen lang naar 15°C laten dalen en ook regen brengen. In de bergen, vooral in de Sierra Maestra, kan het 's nachts koel worden. Drie kwart van de jaarlijkse neerslag valt in de zomerse regenperiode (meestal in korte, hevige buien). Bovengemiddeld veel neerslag

valt in de Sierra Maestra en in de omgeving van Baracoa.

De beste reistijd is de koelere droge periode van november tot april, die echter het duurdere hoogseizoen (half december tot eind maart) overlapt. In juli en augustus bezoeken veel Cubanen de stranden, van augustus tot oktober is het risico op orkanen het grootst.

Openingstijden

Banken: ma.-vr. 8.30-15 uur.

Winkels: ma.-za. 9-17 uur, soms zo.-ochtend. Grote warenhuizen zijn vaak tot 20 uur geopend.

Musea: di.-za. 9-17, zo. 9-12/13 uur, ma. meestal gesloten.

Postkantoren: ma.-za. 8-18 uur, in grote steden langer.

Reisbureaus: ma.-vr. 8-17, za. 8-12, in toeristencentra vaak dag. 8-20 uur.

Restaurants: dag. 12-23 uur.

Wisselkantoren (cadecas): ma.-za. 9-18, zo. 9-12 uur.

Reizen met een handicap

Alleen de betere hotels bieden een paar kamers voor gehandicapten. Rolstoel-